

MÜSLİM İBN ƏQİL
(İdeallarla tanışlıq)

CƏVAD MÜHƏDDİSİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Kitabın adı:.....Müslim ibn Əqil
Müəllif:.....Cəvad Mühəddisi
Tərcümə edən:.....Məhəmməd Turan
Nəşr edən:.....Faiz
Çap tarixi:.....2005
Çap növbəsi:.....Birinci
Tiraj:.....3000

NƏ ÜÇÜN MÜSLİM?

Özünü tərbiyələndirmiş və pak insan-ların böyük ruhu başqalarına da paklıq və iman aşılıyır. İsar əhlinin Allah yolunda sədaqət və fədakarlığı ətraf-dakıları da məsuliyyət və fədakarlığa ruhlandırır. Böyük islami şəxsiyyətlərin cihad və şəhadət qəhrəmanlığı mücahid-lər və şəhidlər yetirir. Şanlı tariximizdə parlaq simalarının insani əzəməti yemək və yatmaqdan üstün hədəfə malik olanlar üçün ideal, nümunədir. İlahi dəyər axtarışında olan bu simaları örnək götürürlər. İman, əxlaq, şücaət, dözümlü nümunəsi olan insanlar bütün dövrlərdə tarixin zinəti olmuşlar.

Müslim ibn Əqil bu parlaq simalardandır. Bu böyük insanın, haqq yolunun fədakar əsgərinin adı yaxşılıq, rəşadət və şücaət simvoludur. Bu rəşadətli İslam mücahidinin həyatının öyrənilməsi ilhamverici, ibrətamiz və tərbiyələndirici bir işdir. Müslim ibn Əqilin Kufədəki qəhrəmanlığı Aşura hərəkətinin müqəddiməsi idi. Müslim özü isə Seyyidüş-şühəda İmam Hüseyn (ə) inqilabının öncülü, Kərbəla hərəkəti-nin səfiri, tarixi qəhrəmanlıq qurbanı olmuşdur.

Müslimin sədaqət, iman və şücaətindən başqa onun haqqında nə demək olar?! Onun fədakarlıq, qəhrəmanlıq və azadəliyindən savay nə haqda yazmaq olar?" Onun haqqında vəzifəyə əməl, imama itaət, haqq yolda öləndək cihaddan savay nə eşitmək olar?! Odur İslam məktəbinin dəyərlərinin bariz təcəssümü, odur Allah yoluna könül vermiş mücahid gənc nümunəsi, odur şəhadəti ilə Allaha yaxınlıq meracına yüksələn. Bütün bu səbəblərə görə də məhz Müslim ibn Əqilin böyük şəxsiyyəti ilə tanış oluruq.

MÜSLİM İBN ƏQİL KİMDİR?

Bəni-Haşimin ləyaqətli cavanları ara-sında Əqilin oğlu Müslim parlaq simalardan və mübariz şəxsiyyətlərdən sayılırdı. Onun atası Əqil Həzrət Əlinin qardaşı və Əbu-Talibin ikinci oğlu idi. Əbu-Talibin dörd oğlu vardı: Talib, Əqil, Cəfər və Əli. Müslim Əqilin, Hüseyin (ə) isə Əlinin (ə) oğlu idi. Müslim Həzrət Əlinin (ə) qardaşı oğlu və imam Hüseynin (ə) əmisi oğlu idi. Müslimin böyüyüb boya-başa çatdığı ev elm, fəzilət və şərəf evi idi. Müslimin dini və insani şəxsiyyəti bu evdə forma-laşmışdı. Məhz bu evdə onun

tərbiyəsi, mənəvi təkamülü və qəhrəmanlığı üçün münbit şərait yaranmışdı. O, uşaqlıq dövründən başlayaraq, Bəni-Haşim gənc-ləri, xüsusi ilə imam Həsən (ə) və imam Hüseyinlə (ə) bir yerdə olmuşdu. O, əxlaqi kamillikləri, vilayət əsaslarını, qəhrə-manlıq dərslərini, isar və şücaəti çox yaxşı əxz etmişdi.

Müslimin əcdadları Əbu-Talib və Fatimə binti Əsəd kimi insanlar idi. Onlar öz övladlarına şücaət, iman və qəhrəmanlıq miras qoymuşdular. Müslim bu nəsil ağacının çox bəhrəli bir budağı idi. Vərəsət, genetik əsaslara görə o öz babalarından üstün xasiyyətlər götür-müşdü. Həzrət Peyğəmbər (s) hicrətin səkkizinci ili Məkkənin fəthində buyurmuşdur: “Əgər bütün insanlar Əbu-Talib nəslindən olsaydılar, hamısı şücaətli olardı.”

Müslim Həzrət Əlinin (ə) dövründə rəşadətli və pak bir cavan idi. O, Həzrətin (ə) kürəkəni olmaq iftixarını qazanmış, onun qızı Rükəyyə ilə izdivac etmişdi. Bu izdivac Müslimin fəzilət-lərini bir qədər də artırmış, onu haqqa və həzrətin (ə) xəlifəlik dövründə ilahi hökumətə daha dərin bağlılığa sövq etmişdi.

Tarixçilərin bildirdiyinə görə Həzrət Əlinin (ə) hakimiyyəti dövründə (hicri 36-40) o,

qoşunda müxtəlif hərbi vəzifələrə təyin olunmuşdu. Eləcə də, Sifeyn döyüşündə həzrət Əmirəl-möminin öz qoşununu nizamlayarkən imam Həsən (ə), imam Hüseyin (ə), Əbdüllah ibn Cəfər və Müslim ibn Əqili sağ cinahda, Məhəmməd ibn Hənəfiyyə, Məhəmməd ibn Əbu-Bəkr və Haşim ibn Ütbəni sol cinahda, Əbdüllah ibn Abbas, Abbas ibn Rəbiə və Malik ibn Əştəri qoşunun ürəyində, mərkəzində yerləşdirmişdi.

HƏZRƏT ƏLİNİN (Ə) ŞƏHADƏTİNDƏN SONRA

Müslimi babaları, qəbiləsi, ölkəsi nöqtəy-nəzərindən tanımazdan qabaq, onun həyatı və əməlləri ilə maraqlanmaq düzgün olardı. Bu Müslimi tanımağın ən yaxşı yoludur. Müslim Həzrət Əlinin (ə) xilafə-ti dövründə həzrətin (ə) xidmətində haqq müdafiəçisi idi. İmamın şəhadətindən sonra Müslim imamın övladları Həsən və Hüseyində təcəssüm edən haqdan uzaq düşmədi. Sonda da pak canını bu yolda fəda etdi.

İmam Həsən-Müctəbanın (ə) on illik imaməti dövründə, İslam tarixinin bu çətin dönəmində Müslim Əhli-beyt (ə) ardıcılı, həqiqət tərəfdarı

idi. Haqq yolda bütün vücudu ilə xalis olan Müslim imam Həsənin (ə) ən vəfalı köməkçilərindən və xüsusi səhabələrindən sayı-lırdı. İmam Müctəbanın (ə) şəhadətindən sonra imamət Hüseyin ibn Əliyə (ə) çatdıqda yenə də Müslim Əhli-beytdən (ə) ayrılmadı və daim imam Hüseyinin (ə) yanında oldu. Həzrət Əlinin (ə) şəhadətindən Kərbəla hadisəsinədək ötən iyirmi ildə bir çoxları təhlükəyə görə haqq yoldan uzaqlaşdı, bəziləri də dünya malına aldanıb, həqiqət səhnəsini tərk etdi. Hətta Əhli-beytdən (ə) ayrılıb, Müaviyəyə qoşulanlar da oldu. Həmin iyirmi ilin burulğanlarında bəziləri də süstləşib cəmiyyətdən uzaqlaşdı və tənhalığa qapıldı. Amma qəlbi imanla dolu olanlar, həqiqət yolunda can yandıran-lar, müsəlmanlığı səbr və mübarizədə görənlər haqq imamları tənha buraxma-dılar. Onlar dilləri, var-dövlətləri, canları, övladları ilə Allah yolunda fədakarlıq və cihad nümayiş etdirdilər. Həqiqət tərəfdarlarının fəziləti və dəyəri o zaman məlum olur ki, Əməvilərin hakimiyyəti dövründə dindarlığın çətin-liyindən xəbərdar olaq.

Müslimin fəziləti və dəyəri məhz bu nöqtə nəzərə alındıqda aydınlaşır. Gələcək söhbətlərimizdə şahid olacağıq ki, Müslim ibn Əqil öz dövrünün imamına məhəbbətdən, onun vilayətinin müda-fiəsindən heç vaxt kənar düşmədi. O bu yolu əzmlə davam etdirərək, nəhayət, Kərbəla hərəkətində, Kufədə şəhadətə yetişdi və Aşura karvanının ilk şəhidi ləyaqətini qazandı. Bu hərəkətdə Əqilin doqquz övladı şəhadətə yetdi və onların ən şücaətli Müslim idi. Bu fəzilət həzrət Peyğəmbər (s) tərəfindən də zikr olunmuşdur. Həzrət Əli (ə) Əqilin fəziləti ilə bağlı bir hədis nəql etmişdir. Peyğəmbər (s) buyurur: “Mən onu (Əqili) iki cəhətinə görə sevirəm: bir özüne görə, bir də atası Əbu-Talib onu çox sevdiyi üçün.” Sonra həzrət Əliyə (ə) xitabən buyurur: “Onun oğlu Müslim sənin övladına məhəbbəti yolunda öldürüləcək. Möminlər onun üçün ağlayar və Allahın yaxın mələkləri ona salam göndərər.” Bu vaxt Peyğəmbər (s) ağladı və göz yaşları sinəsinə töküldü. Sonra buyurdu: “Məndən sonra ailəmin başına gələcəklərdən Allaha şikayət edirəm.”¹

---

¹ “Tənqihul-məqal”, Mamaqani, c. 3, s. 214

Bu ailənin haqq əhlini himayə etməsi onları xüsusi bir məqama ucaltmışdır və imamlar daim onların fəzilətini qeyd etmişdir. İmam Səccad (ə) Əqilin ailəsinə məhəbbətlə buyurur: "Onların Hüseynlə (ə) olduqları günü xatırladığım vaxt qəmlənirəm."

ŞƏHİD TƏRBİYƏ EDƏN AİLƏ

Qeyd etdik ki, Əqilin övladlarından doqquzu Hüseynin (ə) ilahi hərəkətinin qurbanı oldular və Müslim bu simaların ən parlağıdır. Bu ailə Quran yolunda şəhadəti qəbul etməklə böyük bir iftixar qazanmışdır. Müslimin övladları da şəhid atalarının ilahi yolunu davam etdirərək Kərbəla səhnəsinə çıxırlar və Peyğəmbər ailəsinə vəfadarlıqlarını sübuta yetirirlər. Bu vəfadarlıq hər bir həqiqi möminin vəzifəsi idi.

Aşura gecəsi bu vəfa, məsuliyyət və ixlasın canlı şahididir. Bu heyrətamiz və əzəmətli gecədə Hüseyin ibn Əli (ə) öz Əhli-beyti, dostları və köməkçiləri ilə sabahkı qanlı gün haqqında danışır, səhabələrinin vəfadarlığını qiymətlən-dirir, onların Əhli-beytə münasibətdə yaxşılıqlarını dəyərləndirir və Allah-dan onlar üçün böyük mükafat diləyir. Bu həmin gecədir ki, imam (ə) öz yaxınlarının

çiyindənən beyət yükünü götürür və bildirir ki, getmək istəyənlər azaddırlar. Üzünü əmisi oğlanlarına, Əqilin övladlarına tutaraq buyurur: “Siz şəhid vermisiniz, Müslimin şəhadəti sizə bəs edər. İcazə verirəm ki, siz də gedəsiniz.” Amma Əqil övladları belə cavab verirlər: “Əgər biz öz böyüyümüzü, ağamızı, əmimiz oğlunu tənha buraxıb, onun yolunda ox atmasaq, qılınc çalmasaq, nizə vurmasaq, xalqa nə cavab verərik? Yox, and olsun Allaha, biz getməyəcəyik. Canımız, malımız, ailəmizi sənə fəda edir, sənin yanında qalıb döyüşürük ki, səninlə birlikdə behiştə daxil olaq. Səndən sonra həyat çox acıdır!”¹

Beləcə, Əqilin övladları imam Hüseynin (ə) yanında qalıb, haqqın müdafiəsində durdular. Kərbəla hadisəsində Müslim ibn Əqilin övladlarından da ikisi şəhadətə yetişdi. Onun övladlarının başqa ikisi düşmənə əsir düşdü, onları Kufəyə aparıb, İbn Ziyada təhvil verdilər. Onlar bir ilə yaxın zindanda yatdıqdan sonra qaçmağa müvəffəq oldular. Amma, nəhayət, şəhadətə yetirildilər.

---

¹ “Tarixə-Təbəri”, c. 6, s. 238.

Deyilənlər Müslimin ailəsi ilə yığcam məlumat idi. Onun ata-babaları və övlad-ları, bu ailənin şəhadət sorağında olması, Əhli-beytə vəfadarlığı, imamət və vilayəti müdafiə etmələri, Əmirəl-möminin (ə) şəhadətə yetdikdən sonra batillə mübarizələri haqqında qısaca danışıldı. Həzrətin (ə) şəhadətindən sonrakı dövəndə haqq cəbhəsinin xalis köməkçilərə, fədakar mücahidlərə ehtiyacı vardı. Müslim ibn Əqilin səylərinin ümdə hissəsi Hüseyin ibn Əlinin (ə) imamət dövründə Kufədə bu inqilab üçün şərait hazırlamaqdan ibarət olmuşdur. Məhz bu istiqamətdə söhbətimizi davam etdirəcəyik.

KƏRBƏLA İNQİLABININ SƏFİRİ

Bilirik ki, Müslim ibn Əqil Kərbəla inqilabının öncülü, imamın (ə) Kufəyə göndərđiyi səfir idi. Kufə və Kərbəla hadisələrindəki bağılıqla tanış olmaq üçün qısaca da olsa, Müslim ibn Əqilin Kufə əhlindən imama beyət, itaət əhdi almaq üçün bu şəhərə göndərilməsi haqqında danışmalıyıq. Müaviyə iyirmi illik istibdad hakimiyyətidən sonra öldü. Ondan sonra iş başına oğlu Yezid gəldi və hədə-qorxu, zor

yolu ilə vəziyyətə nəzarət etməyə başladı. O, imam Hüseyni özünə beyətə, yəni hakimiyyətinin rəsmi tanınmasına dəvət etdi. Seyyidüş-şühəda imam Hüseyin (ə) bu təklifi qəbul etməyib, məxfi şəkildə bir qrup yaxını ilə Mədinədən çıxdı və Məkkədə Allah evinə sığındı. O bu münasib fürsətdən isti-fadə edərək xalqı oyatmaq istədi.

Hicri altmışıncı il idi. İmam (ə) dörd ay Məkkədə qalmaqla xalqla görüşüb danışdı, onlara Yezidə beyət olunmama-sının zəruriliyini açıqladı. İmam Hüseynin (ə) inqilaba qalxması Kufə əhlini xüsusi ilə sevindirdi. Kufə əhli ələvilərin dörd illik hakimiyyətini unutmamışdı. Bu şəhərdə Əhli-beytə vəfali tanınmış şəxsiyyətlər vardı. Buna görə də Kufə və Bəsrənin tanınmış şiiələri imama minlərcə məktublar yazdılar. Kufəlilər Həzrətin yanına Əbu-Əbdilləh Cədəlinin başçılığı ilə nümayəndə heyəti də göndərdilər.

İmama ünvanlanmış məktublardakı imzalar arasında Şəbəs ibn Rəbi, Süleyman ibn Surəd, Museyyib ibn Nəcbə kimi böyük şəxsiyyətlərin də imzaları var idi. Onlar imamdan xahiş

edirdilər ki, xalqı özünə beyətə dəvət etsin və Kufəyə gəlib, Yezidi xilafətdən uzaqlaşdırsın.¹

İmam (ə) Kufə əhlinin israrını və dəvətlərini cavabsız qoymamaq qərarına gəldi. Kufənin vəziyyətini dəqiq öyrənmək, xalqın məhəbbətini dəqiq qiymətlən-dirmək, başlanğıc hazırlıqları görmək, inqilabi qüvvələri nizamlamaq zəruri işlər idi. Kimsə əvvəlcədən Kufəyə gedib, bu işləri yerinə yetirməli və şəhərin vəziyyətini dəqiq şəkildə imama bildirməli idi.

Həzrət Hüseyn ibn Əli (ə) bu iş üçün Müslim ibn Əqili hamıdan münasib saydı. Onun həm siyasi aqahlığı, həm təqvası vardı, həm də imamın yaxın qohumu idi. İmam Kufədən gələn nümayəndələrə buyurdu: “Mən qardaşım və əmim oğlu Müslimi sizinlə Kufəyə göndərirəm. Əgər xalq ona beyət etsə, Kufəyə gələrəm...” İmamın Müslimi “qardaş”, “mötəbər şəxs” adlandırması onun ləyaqətindən danışıq. İmam (ə) Müslimi çağıraraq buyurdu: “Kufəyə gedirsən. Xalqın qəlbi-nin dili ilə eyni olduğunu görsən, əmin olasan ki, bu namədə yazdıqları kimi müttəfiqdirlər və

---

¹ Şeyx Abbas Qummi, “Nəfsul-məhmum”, s. 36.

onların vasitəsi ilə ayağa qalxmaq olar, bu barədə mənə yazırsan.” İmam (ə) Müslimə tapşırırdı ki, pəhrizkar və təqvalı ol, mehriban rəftar et, öz fəaliyyətlərini məxfi saxla, xalq yekdil olsa, onların arasında ixtilaf olmasa, mənə xəbər ver.”¹

İmam (ə) Kufə əhlinə xitabla yazdığı namə və bildirişdə aydınlaşdırırdı ki, xalqın vəzifəsi nədir. İmamın naməsi-nin mətni belə idi: “Rəhman və Rəhim Allahın adı ilə. Hüseyin ibn Əlidən mömin və müsəlman camaata. Ey Səid və Hani, sizin namələrinizlə mənəim yanıma gəldilər. Onlar göndərilənlərin sonuncuları idilər. Sizin nəzərdə tutduğunuz məqsəd və hədəflərin hamısını anladım. Əsas sözünüz budur ki, imam və rəhbəriniz yoxdur və mən tələsim. Düşünürsünüz ki, Allah sizi mənəim vasitəmlə hidayət edə və bir araya gətirə. Mən qardaşım, əmim oğlu, ailəmin etimadlı şəxsi Müslim ibn Əqili sizin yanınıza göndərirəm. Ona tapşırıq vermişəm ki, sizin halınızı, işinizi, nəzərinizi mənə bildirsin. Əgər mənə məlum olsa ki, sizin böyüklərinizin, ağıl və düşüncə sahiblərinizin rəyi qasidlərinizin dediyi

---

¹ Şeyx Müfid, “İrşad” c. 2, s. 391.

kimidir, məktublarda yazılanlarla uyğundur, Allahın istəyi ilə, tezliklə sizə doğru hərəkət edəcəyəm.

And olsun canıma, rəhbər və imam yalnız o şəxsdir ki, Allahın kitabına əsasən hökm və əməl etsin, ədalətli olsun, haqqa təslimliklə özünü başdan-başa Allahın fərmanlarına, bağlı qərar versin. Vəssəlam.”¹

Müslimin ezam olunması, bu məktubun Kufəyə göndərilməsi bütün namə və dövətlərin cavabı idi. İmamın məktubu-nun mahiyyəti bir neçə əsas üzərində qurulmuşdu: 1. Müslimin qardaş, əmioğlu, etibarlı nümayəndə kimi tam şəkildə təsdiqi; 2. Kufədə xalqın vəhdətinə, birliyinə münasibətdə Müslimin məs-uliyyət dairəsi; 3. Höccətin tamamlanması ünvanı ilə təkrar dövətlərə cavab; 4. Xalqın Müslimə itaətə və onun himayəsinə dövəti.

Müslim iki bələdçi ilə Məkkədən Kufəyə hərəkətə başladı. Bir neçə gün ardıcıl yol getdilər. həmin iki bələdçi yolda susuzluqdan həlak oldu. Müslim Qeys ibn Müsəhhər Seydavəri, Əmmarə ibn Əbdüllah Ərhəmi ilə

---

¹ Şeyx Müfid, “İrşad” s. 204.

yolun üzücü məşəqqətlərini adlayıb, iyirmi gündən sonra özünü Kufəyə çatdırdı. Beləcə, otuz günlük yol iyirmi günə qət olundu.

Artıq Müslim hadisələrlə, macərəlarla dolu, müxtəlif cərəyanların tüğyan etdiyi şəhərlə üzbəüz dayanmışdı. Şəhərin zahiri aramlığı dənizin tufandan qabaqkı aramlığının eyni idi. Müslim Kufəyə daxil oldu və Həzrət Əlinin (ə) xalis şiələrindən və Əhli-beyt (ə) aşiqlərindən olan Muxtar Səqəfinin evinə getdi.¹

*****MÜSLİM KUFƏDƏ**

*Gecənin xeyməsinə yarır sübhün qılıncı,
Gecə atayın yığış, baxır ona qıyğacı.
Kufənin küçələrin dolanır təzə xəbər,
İnqilab soraqlayır Müslim adlı bir əsgər.
Bu inqilab ədalət, sədaqət inqilabı,
Müslimə üz tutmada kim görmüşsə əzabı.
Gözlər dolmuş bu yola məhəbbət yaşlarıyla,
Beyət edir şiələr imama ilqarıyla.
Elçinin əllərinə uzanır min-min əllər,
Qürubadək açıqlar beyətini könüllər.
Haqsevərlər cəm olmuş elçinin başı üstə,
Düşüncələr, xəyallar yarı görmək həvəsda.*

---

¹ Şeyx Müfid, "İrşad" c. 2, s. 205.

Şiələr dəstə-dəstə Muxtarın evinə gəlir və Müslimlə görüşüb, ona beyət edirdilər. Müslim də öz növbəsində bütün möminlər və müsəlmanlar üçün imamın naməsini oxuyurdu.

Bu görüşlərdən birində Abbas ibn Şəbib Şakiri qalxıb, Allaha həmd oxuduqdan sonra Müslimə xitabla dedi: “Mən xalq haqqında bir söz demirəm, bilmirəm onların qəlblərində nə var və səni onlar sarıdan arxayın etmirəm. Mən özüm, öz hazırlığımı haqqında danışmaq istəyirəm. And olsun Allaha, əgər çağırısanız, səsinizə səs verərəm, düşmənlərinizlə vuruşaram, sizin yolunuzda qılınc çalaram və şəhadətimlə Allahın görüşünə gedərəm. Bu işdə yalnız Allahdan əvəz istəyirəm.”

Onun ardınca başqa bir şücaətli, özü qoca, qəlbi cavan bir şəxs, Həbib İbn Məzahir qalxdı və dedi: “Ey Abbas, Allahın rəhməti olsun sənə! Qəlbində olanı qısa və açıq şəkildə dedin. And olsun bir olan Allaha, mənim də əqidəm və mövqeyim səninlə eynidir.”¹ Başqaları da

---

¹ “Tarixə-Təbəri”, c. 6, 199.

qalxıb öz vəfadarlıqlarını və hazırlıq-larını bildirdilər.

Əllər əl üstünə qoyulan zaman
Hüseyn elçisiylə bağlandı peyman.

Müslimə beyət edən Hüseyn (ə) tərəfdarlarının sayı günbəgün artırdı. Bir neçə gün ərzində artıq minlərlə insan Müslimə beyət etmişdi. Hüseyn (ə) yolunda bütün fədakarlıqlara hazır olan, canını ovcunda tutmuş beyətçiləri nəzərə alaraq, Müslim ibn Əqil qiyam üçün münasib şərait olduğunu imama xəbər verdi. O, imamı Kufəyə dəvət etdiyi namədə belə yazırdı: “Məktublarda yazılanlar həqiqət imiş, namə göndərənlərin də sözləri doğrudur. Kufə əhli Allah yolunda cihada hazırdır. Artıq on səkkiz min kufəli mənə beyət etmiş və sənin yolunda döyüşməyə hazırlıqlarını bildirmiş-lər. Bacardıqca tez Kufəyə doğru hərəkət et!”

Müslimin öz şəhadətindən iyirmi yeddi gün əvvəl imama yazdığı məktub Abbas ibn Şəbib Şakiri vasitəsi ilə imama göndərildi. O bu məktubla yanaşı kufəlilərin başqa bir məktubunu da imama aparırdı. Bu məktubda

bildiri-lirdi ki, yüz min qılınc imama yardım üçün hazırdır və istəyirlər ki, imam Kufəyə tələssin.¹

**Üzük qaşı kimi qucanmış bu şəxs
Ümid edənlərə gətirir nəfəs.
Müslim, o heybətli imam elçisi
Məzlum aşıqlərin axır sevinci.
Gecə söhbət gedir böyük savaştan,
Zillət ləkəsindən aman, ay aman.
Uca həqiqətdir söhbətin canı,
Bu yolda canından keçməyən hanı?!
Əfsus ki, bu çıraq qəfildən sönmür,
Qan deyən mücahid heykələ dönür.**

Kufə valisi, Müaviyə tərəfindən təyin olunmuş və Yezid tərəfindən dəstəklənən Neman ibn Bəşir idi. Neman ibn Bəşir Kufə əhlindəki çaxnaşmalar, Müslimin gəlişi və ona beyət haqqında eşidən kimi xalqa hədə-qorxulu bir müraciət etdi və onları Müslim ibn Əqildən uzaqlaşmağa çağırırdı. Amma Hüseyinə (ə) könül vermiş Kufə inqilabçıları Müslimə beyətdən əl çəkmədilər və Neman ibn Bəşirin

---

¹ Müqərrəm, "Məqtəlü-Hüseyn", s. 168.

hədə-qorxulu söhbətlərinə məhəl qoymadılar. Bəni-Üməyyənin Əbdüllah ibn Müslim Rəbiyə Həzrəmi adlı başqa bir tərəfdarı müxaliflərlə ciddi rəftar olunmasını tələb edirdi. Onun nəzərinə, müxaliflərlə zəif bir mövqedən danışılması Müslimin hərəkətlərinin qarşısını ala bilməz. Müslimin Kufədəki hərəkətləri haqqında Şama, Yezidə məlumatlar göndərildi. Yuxarıda adı çəkilən Əbdüllah bir namədə Yezidə yazdı: “Müslim ibn Əqil Kufəyə gəlmiş və şiələr Hüseyinin xeyrinə ona beyət etmişlər. Əgər Kufəyə ehtiyacın varsa, güclü bir şəxsi bu qiyamı yatırmaq və fərmanını icra etmək üçün Kufəyə göndər. Çünki Neman ibn Bəşir ya zəifdir, ya da özünü zəif göstərir.”

Yezid öz hakimiyyətini qorumaq üçün Kufəyə Bəsrə hakimi çirkin və amansız şəxs olan Übeydullah ibn Ziyadı göndərdi. Eləcə də ibn Ziyad Kufə valisi təyin edildi. İbn Ziyada tapşırıldı ki, Kufəyə gedib, Müslimi həbs edib sürgünə göndərsin, ya da öldürsün.¹

Bu hərəkəti yatırmaq üçün böyük səlahiyyətlərə malik olan İbn Ziyad qiyafəsini dəyişib, üzünə niqab salaraq, gecə vaxtı məxfi

---

¹ “Nəfsul-məhmum”, s. 39.

şəkildə Kufəyə daxil oldu. O, şəhərin hakimiyyətini bir növ çevriliş şəklində ələ aldı. İbn Ziyad Kufəyə gəlməmiş Bəsrədə çıxış edib, mümkün çaxnaşmaların qarşısını almaq üçün xalqı hədələdi və qardaşı Osmanı yerində qoyub, Kufəyə yola düşdü.¹

Müslimlə beyət etmiş və Hüseyin ibn Əlinin gəlişi intizarında olanlar ibn Ziyadın Kufəyə daxil olması ilə tərəd-düdə düşdülər. İbn Ziyad səhəri gün sübh məscidə cəmiyyət namazına gedən xalqa xitabla dedi: “Əmirəlmöminin Yezid məni şəhərin, bu ərazinin, sizin, beytül-malın hakimi təyin etmişdir. Mənə göstəriş verilmişdir ki, məzlumlar və məhrumlarla mehriban davranıb, onlara mərhəmət göstərim və itaət edənlərə yaxşılığımı əsirgəməyim. Eləcə də, tapşırılıb ki, müxaliflərlə və itaət göstərməyənlərlə ciddi, qılinc və qamçı ilə danışım. Ona görə də hər kəs özü üçün qorxmalıdır. Dediklərimin gerçəkliyi əməl zamanı aydın olacaq. Həmin haşimi şəxsə də (Müslim ibn Əqil) çatdırın ki, mənim qəzəbimdən qorxsun.”²

---

¹ İbn Əsir, “Kamil”, c. 4, s. 23.

² Şeyx Müfid, “İrşad”, s. 45.

Bu çıxışdan sonra bir çox hadisələrin məcrası dəyişdi. İbn Ziyad qəbilələrin və məhəllələrin başçılarını yanına dəvət etdi, onlarla çox sərt danışdı. Onlardan tələb etdi ki, Yezidlə müxalif olanların adlarını ona bildirsinlər. Əks-təqdirə qanları, malları, canları hədəərə gedəsidir.¹

Titrəməkdə olan əməvi sütunları yenidən cana gəldi. Hədə-qorxular, hiylələr və təbliğatlar öz işini gördü. Şəhərə təyin olunmuş yeni vali bütün gücünü işə salıb, casuslar, xəbərçilər vasitəsi ilə elə bir vəziyyət yaratdı ki, cəmiyyətə qorxu hakim oldu. O öz həbsləri, sərt rəftarları ilə vəziyyətə nəzarət etməyə başladı və şərait dəyişdi.

GİZLƏNMƏ ZƏRURƏTİ

Öncə nəql etdiyimiz əhvalatlar baş verdiyi vaxt Müslim Muxtarın evində idi. İbn Ziyad mümkün qiyamı yatırmaqdan ötrü Müslimin axtarışına başladığı andan Müslim yerini dəyişərək Haninin evinə köçdü.

Hani ibn Ürvə havadarları, silahlı-ları, süvarilərinin sayı min nəfərə çatan nüfuzlu şiə

---

¹ Müqərrəm, "Məntəlul-Huseyn", s. 172.

şəxsiyyətlərdən idi. Hadisələr baş verən zaman Haninin doxsana yaxın yaşı vardı. O, peyğəmbərin hüzurunda olmuş, Cəməl, Siffeyn, Nəhrə-van döyüşlərində Həzrət Əlinin (ə) başçılığı altında vuruşmuşdu. O, Əhli-beytə (ə) münasibətdə ixlaslı və vəfalı idi.¹ İndi isə Hani növbəti dəfə öz sədaqət və şücaətini sübuta yetirməli idi. Kufə hakimi tərəfindən təqib olunan, şiə qüvvələrin başında dayanan Müslimin qəbul edilməsi çox ağır bir yük altına girmək idi.

Hani Müslimi öz evində, etibarlı bir yerdə saxladı. Yenə də şiələr məxfi şəkildə onun görüşünə gəlirdilər. Hələ ki, Übeydullah ibn Ziyad Müslimin təzə sığınacağından xəbərsiz idi.²

Müslimin Haninin evində gizləndiyi dövrə aid hadisələrdən biri İbn Ziyadın öldürülməsi planı idi. Bu plan isə baş tutmadı. Hadisə belə baş verdi:

Əmirəl-mömininin xalis şiələrindən olan Bəsrə böyüklərindən biri Şərik ibn Əvər Siffeyn döyüşündə Əlinin (ə) başçılığı altında,

---

¹ Həmin mənbə, s. 173.

² Şeyx Müfid, "İrşad", c. 2, s. 45.

Əmmar Yasirlə çiyin-çiyinə Müaviyəyə qarşı vuruşanlardan idi. İbn Ziyad Kufəyə gələrkən Şərik də məcburi şəkildə onu müşayiət edən dəstəyə qatılmışdı. O, xəstələnib, karvandan dala qalmışdı. Şərik Kufəyə çatdıqdan sonra Haninin evinə getdi. İbn Ziyad Şərikin xəstələndiyini eşidib, onu yoxlamaq üçün Haninin evinə getmək qərarına gəldi. Şərikin təklifi ilə belə bir qərar çıxarıldı ki, Müslim pərdənin arxasında dayansın və Şərik su istəmək işarəsi ilə daxil olub, İbn Ziyadı qətlə yetirsin. Bəzi mənbələrdə bildirilir ki, bu planın həyata keçirilməsində daha 30 şiə Müslimə kömək etməli imiş.

İbn Ziyad Haninin evinə gəlir və onlar əyləşib söhbət edirlər. Amma Şərik işarə versə də, Müslim otağa daxil olmur. İşarə təkrar olunsa da, Müslimdən xəbər çıxmır. İbn Ziyad bu işarələrdən şübhələnib, Hanidən soruşur ki, o nə deyir? Hani Şərikin qızdırmadan sayıqladığını bildirir. Übeydullah ibn Ziyad cəld qalxıb oranı tərk edir. İbn Ziyad getdikdən sonra Müslimdən nə üçün nəzərdə tutulmuş planı yerinə yetirmə-diyini soruşurlar. O deyir: “Bunun iki səbəbi oldu. Biri budur ki, həzrət Əlinin (ə) nəql etdiyinə

görə, Peyğəmbər (s) “iman arxadan, qəfil hücumla mane olur” buyurmuşdur. Digər səbəb isə Haninin arvadının ağlayıb, bu evdə qan tökülməməsini istəməsi oldu.” Hani dedi: “Vay olsun o qadına ki, həm özünü, həm də bizi məhv etdi, qorxduğu şey başına gəldi.” Şərik dedi: “Əgər onu öldürmüş olsaydın bir fasiqi, bir hiyləgəri aradan götürmüş olardın.”¹

DÜŞMƏNİN İNQİLABI TƏŞKİLATA NÜFUZU

Müslimin və onun tərəfdarlarının hərəkəti məxfi şəkildə almışdı. Bütün əlaqələr gizli şəkildə saxlanılırdı. Şərait dəyişdiyindən Kufəyə inqilabçılar üçün təhlükə mərkəzinə çevrilmişdi. Kiçik bir ehtiyatsızlıq böyük zərərlərlə sonuclana bilərdi.

İbn Ziyadın siyasəti Müslim və onun inqilabının məhv edilməsinə yönəlmişdi. Bu məqsədlə iki plan həyata keçirilirdi: 1.Müslim və onun tərəfdarlarının axtarışı və təqibi; 2.Şəhər böyüklərinin və tanınmış simalarının ələ alınması.

---

¹ Müqərrəm, “Məqtəlü-Hüseyn”, s. 175.

Müslimin sığınacağıının aşkarlanması və onun planları haqqında məlumat toplanması üçün İbn Ziyad casuslardan istifadə edirdi. Casuslar hərəkət haqqında topladıqları məlumatları hökumətə çatdırırdılar. İbn Ziyad bu işdə Məqil adlı hökumət məmurundan istifadə etdi. Məqil üç min dirhəm alıb, öhdəsinə götürdü ki, Müslimin tərəfdarı adı ilə onun ətrafın-dakılarla əlaqə saxlasın, əlindəki pulları inqilab yolundan sərf etmək bəhanəsi ilə Müslimə yol tapsın, onun sığınacağı və işləri barəsində İbn Ziyada məlumat versin.

Məqil məscidə gəlib, namaz qıldı və oradakılarla söhbətə başladı. O, Müslimin təşkilatındakı mübariz şəxslərdən biri olan Müslim İbn Övsəcə ilə görüşməyə və onu aldatmağa nail oldu. Məqil əvvəlcədən hazırlanmış plan üzrə özünü belə təqdim etdi: "Mən Şam əhlindən, Zil-Kəla qəbiləsindənəm. Allah-təala mənə Əhli-beytlə (ə) dostluq nemətini əta etmişdir. Eşitmişəm ki, Əhli-beytdən olan bir şəxs Kufəyə gəlib, xalqı Peyğəmbərin nəvəsinə yardıma dəvət etmiş və onlardan bəyət almışdır. Onu yaxından görmək və bir qədər pul çatdırmaq istəyirəm. Pulu məndən al və məni onun yanına apar ki,

beyət edim.” Müslim Məqilin sözlərinə inanıb, vəd aldı ki, bütün bu əhvalatları gizli saxlayacaq. Məqul onun bütün şərtləri ilə razılaşdı. Məqilin dediklərinə inanan Müslim dedi: “Bir neçə gün mənim evimə gəl, səni axtardığın adamla görüşdürmək üçün şərait yaradım.”

Beləcə, İbn Ziyadın bu casusu Müslimin sığındığı Haninin evinə yol tapdı və onunla görüşdü. Özünü bu hərəkətin tərəfdarı kimi tanıdırıb, gətirdiyi pulları ona təqdim etdi. O, sübh hamıdan tez gələr və axşam hamıdan sonra gedər, topladığı bütün məlumatları İbn Ziyada çatdırardı.¹

O, hərəkət haqqında bütün məlumatları hökumətə çatdırırdı. Digər tərəfdən Müslim ibn Əqilin Əbdüllah Yəqtər vasitəsi ilə imama yazdığı məktub İbn Ziyadın əlinə keçir. Məktubu aparan şəxsi Übeydullahın yanına gətirirlər. Həmin şəxs məktub sahibinin adını bildirmədiyi üçün İbn Ziyadın göstərişi ilə şəhadətə yetirilir.

Müslimin sığınacağından, inqilabi mərkəzdən və bu hərəkətdəki aparıcı

---

¹ Şeyx Müfid, “İrşad”, c. 2. s. 46.

şəxsiyyətlərin kimliyindən xəbərdar olan İbn Ziyad daha çox təhlükə hiss etməyə başladı. O, bu hərəkəti nəzarətdən çıxmamış, beşikdəcə boğmaq qərarına gəldi. Hərəkəta, onun öncüllərinə və tanınmış simalarına qarşı hücum planı hazırlandı. İlk addım Haninin həbsi oldu.

İNQİLAB TƏHLÜKƏDƏ

Bu inqilabda Haninin böyük rolu vardı. Kufə valisi Hanini həbs etmək yolu ilə Müslimi ələ keçirmək fikrinə düşdü. O bilirdi ki, Hani öz evində qaldıqca Müslim ibn Əqilin həbsi mümkün olmayacaq. Şübhəsiz ki, Haninin başçı-lığı altında olan qüvvələr müqavimət göstərəcəkdilər. Ona görə də Hanini bir yolla valinin sarayına gətirmək və oradaca həbs etmək lazım idi. Hanini Müslimdən yalnız bu yolla ayırmaq mümkün idi.

Hani xəstəlik bəhanəsi ilə Übeydullah İbn Ziyadın yanına getmirdi. Nəhayət, İbn Ziyad Hanini görmək bəhanəsi ilə bir neçə nəfər göndərüb, onu saraya dəvət etdi.¹

---

¹ Şeyx Müfid, "İrşad", c. 2. s. 47.

Übeydullah Hani ilə çox tünd danışdı. Hani məclisə daxil olarkən İbn Ziyad dedi: “Xəyanətkar öz ayağı ilə gəldi.” İbn Ziyadın tikanlı sözləri, kinayələri Hanini dilə gətirdi və o bu sözlərin səbəbini soruşdu. İbn Ziyad dedi: “Evində əmirəlmöminin Yezidin əleyhinə qurduğun nə qovğadır? Müslimə evində yer verib, onun üçün adam, silah toplayırsan! Yoxsa bütün bunlardan xəbərsiz olduğumu güman edirsən?!”

Hani deyilənləri inkar etdi. Amma İbn Ziyad Hanini Məqillə üzləşdirdi. Yalnız bu məqamda Hani Məqilin casus olduğunu başa düşdü. Məlum oldu ki, Məqil özünü Əhli-beyt (ə) tərəfdarı kimi qələmə verib, Müslimə beyət etmək bəhanəsi ilə təşkilata daxil olmuşdur.

Bu görüşdə çox mübahisələr oldu. Xeyli sərt danışdıqdan sonra İbn Ziyad öz qulamı Mehranın əsasını götürüb, Haninin başına və üzünə o qədər vurdu ki, onun alnı və burunu partladı. Hani əl atıb yanındakı keşikçinin qılıncını götürmək istədi. Amma onu tutub, İbn Ziyadın göstərişi ilə zindana atdılar.¹

---

¹ Müqərrəm, “Məqtəlü-Hüseyn”, s. 178.

Hökumət üçün müvəffəqiyyət sayılan bu həbs ilə İbn Ziyad böyük bir maneəni aradan qaldırdı və bir çox inqilab-çıları süstləşdirdi.

VAXTINDAN ƏVVƏL PARTLAYIŞ

Hani Übeydüllah ibn Ziyadın həbsində idi. Valinin əsgərləri Haninin evinə hücumu hazırlayırdı. İnqilabın əvvəlcədən hazırlanmış planı real olma-dığından Müslim hücumu tezləşdirmək qərarına gəldi. Şəhərdən kənarında olan əsas qüvvələr təyin olunmuş vaxtı gözləyirdi. Onlar hücum vaxtının dəyişməsindən xəbərsizdilər. Müslim yaxınlarından birinə göstəriş verdi ki, inqilabın başlanması işarəsi verilsin. Şövq və qəhrəmanlığa çağıran “ya Mənsur, əmit” (“ey yardım almış və qalib gəlmiş, öl və öldür) şüarı göylərə ucaldı. Qəlblər bir-birlərinə və əllər qılınc-ların dəstəsinə sıxıldı. Haqq ardıcılları, din mücahidləri və Müslimə beyət edənlər hər tərəfdən ona yardıma gəldilər. Hərəkatın ürəyi Haninin evi idi. Ətraf evlərdə də dörd min nəfərədək silahlı ehtiyatda saxlanılmışdı. Mövcud qüvvələr düşmənin hücum edən qoşunu ilə üzləşməli idi. Qüvvələr bir o qədər çox olmasaydı da, Müslim ibn Əqil bu

qüvvələri aşağıdakı qaydada hissələrə bölmüşdü: Əbdürrəhman ibn Əziz Kəndi Rəbiə əmir və süvarilərin ön hissəsinin komandanı; Müslim ibn Ovsəcə Məshəc və Bəni-Əsəd qəbilələrinin əmiri və piyadaların komandanı; Əbu-Səməmə Sadidi Təməim və Həmdan qəbilələrinin əmiri; Abbas ibn Cədət Cədəli Mədinə qüvvələrinin komandanı.

Bu hərbi düzümdə Übeydullah ibn Ziyadın komandanlıq mərkəzinə hücum göstərişi verildi.¹ Müslim ibn Əqil bu anlarda yalnız həqiqət haqqında, haqqpərəstlərin məzlumiyyəti haqqında düşünürdü. O, zülm, fəsad mücəssəmələri ilə mübarizəni özü üçün müqəddəs və ilahi vəzifə bilirdi. Onun öz vəzifəsinə qarşı məsuliyyəti özünü unutmasına və yalnız Allah haqqında düşünməsinə səbəb olmuşdu.

Müslim dünyapərəstlərin və zora güvənənlərin hay-huylarının yerində haqqın sədasını ucaltmağa hazır idi. Onun fikri möminlərin iradələrini, qollarını, qılınclarını Allah yolunda və Hüseyin ibn Əlinin (ə) rəhbərliyi altında birləşdirmək idi. Qarşıya

---

¹ İbn Əsir, "Kamil", c. 4, s. 30.

çıxmış çətin şəraitdə böyük bir cihad, qanla dolu fədakarlıq, əbədi qəhrəmanlıq zəruri olmuşdu. Müslim bu amallarla meydana girirdi.

İbn Ziyad Hanini həbs etdikdən sonra daha çox təhlükə duyduğu üçün məsciddə çıxışlar edir və xalqa hədə-qorxu gəlirdi. Bu vaxt xəbər verildi ki, Müslim və onun tərəfdarları artıq qiyam qaldır-mışlar. İbn Ziyad minbərdən düşüb cəld öz qəsrinə gedir. Göstəriş verir ki, qapıları bağlasınlar və özü qəsrə sığınır. Çox keçmir ki, qəsr Müslimin tərəfdarları tərəfindən mühasirəyə alınır. Kufə məscidi həqiqət yolunun aşıqləri ilə dolur və bu say anbaan çoxalır.¹

Übeydullah bu böhrandan qurtarmaq üçün öz satqın muzdurlarından istifadə etmək qərarına gəlir. Digər tərəfdən Müslimə beyət edənlər arasında ikitirəlik yaratmağa çalışır. Eləcə də, bəzi adamlara əmr olunur ki, Müslimə qarşı etimadsızlıq yaradılsın. Onlar bu yolla mühasirə halqasını yarmaq və Müslimi tənha qoymaq istəyirlər. Satqınlar Übeydullahın razılığını qazanmaq üçün

---

¹ Xarəzmi, "Məqtəlü-l-Hüseyn", c. 1, s. 206.

Müslim tərəfdarlarının arasına girib, şeyiə yaymağa başlayırlar ki, burada qalanlar üçün böyük təhlükə gözlənilir və onlar öz canlarını qorumaq üçün buradan dağılışmalıdırlar. Bu müzdurlardan biri olan Kəsir ibn Şəhab xalqa xitabla deyir: “Tələsin! Evinizə və ailənizin yanına qayıdın, özünüzü ölümə verməyin. Yezidin Şamdan göndərdiyi qoşun Kufəyə çatmaqdadır... Sizin əmiriniz Übeydullah qərara gəlmişdir ki, kim axşamadək evinə qayıtmasa, müqavimət göstərsə, onun məvacibi kəsiləcək və şəhərin döyüş-çüləri heç bir muzdsuz Şam sərhəddinə müharibəyə göndəriləcək. Günahsızlar günahkarlara, burada olmayanlar olanlara qatılacaq və kimsə salamat qalmayacaq.” Bu sözlər insanların qəlbinə qorxuya saldı. Zəif imanlıların bir hissəsi Müslimi tədricən tərək etməyə başladılar.¹ Müslim ibn Ovsəcənin və Həbib İbn Məzahirin tayfası da qorumaq məqsədi ilə bu iki şəxsi həbsə aldı.²

Müslim ibn Əqilin əməliyyata vaxtından əvvəl başlaması bir tərəfdən, düşmən-lərin və

---

¹ “Biharül-ənvər”, c. 44, s. 349.

² “Ə`yanüş-şiə”, c. 4, s. 554.

münafıqların zəhərli təbliğatı və hədə-qorxuları, digər tərəfdən Müsli-min müvəffəqiyyət imkanını zəiflətdi. Onun qüvvələrinin bir çox hissəsi ümumiyyətlə əməliyyat planına malik deyildi. Otuz min beyətçidən yalnız dörd min nəfəri meydanda iştirak edirdi. Müslim dörd min nəfərlik qoşunla həm mühasirəni saxlamalı, həm də digər bir cəbhədə düşmən təbliğatı ilə mübarizə aparmalı idi. Kufə şəhərinin müxtəlif tərəflərində iki cəbhənin nümayəndələri arasında savaşı gedirdi. Müslim vəziyyətin çətinliyinə baxmayaraq, ona tabe olan qüvvələrlə birlikdə dilavərliklə döyüşürdü. Onların qəlbi Allaha və haqq yola imanla dolu idi. Kufənin daxilində bir Kərbəla yaranmışdı. Müslimin tərəfdarlarının bir hissəsi şəhadətə yetişdi, özü isə qızgın döyüşlərdə yaralandı.¹ Həmin gün başa çatdı. Mübarizənin çətinliyi bir çoxlarını meydanlardan kənarlaşdırdı. Hökumətin hədə-qorxuları bəzilərini öz beyətindən üz döndərərək, evdə oturmağa sövq etdi. Ümumiyyətlə, şəhərdə aparılan təbliğat inqilabçıların ruhiyyəsinə mənfi təsir göstərdi.

---

¹ Xarəzmi, "Məqtəülul-Hüseyn", c. 1, s. 207.

İş o yerə çatdı ki, Müslim məsciddə şam namazını cəmi otuz nəfərlə qıldı. Namazdan sonra bu otuz nəfər də azalıb, on nəfər oldu. Müslim məsciddən çıxanda isə tamamilə tənha idi.¹

Onunla əhd bağlamış
Minlərlə məğrur kişi
Bəla qapı döyəndə
Yerə qoydular işi.
Kimi qorxdu itirsin
bir tikə çörəyini,
Kimi zərə aldanıb,
döndərdi ürəyini.
Beyət üçün uzanmış
İsti əllər harada?!
Müslim – o sadıq elçi
Tənha qalda arada!

---

¹ "Biharül-ənvar", c. 44, s. 350.

MÜSLİMİN MƏZLUMANƏ QƏRİBLİYİ

Müslim üçün inqilabın vətəni olmuş Kufə artıq qütbətə çevrilmişdi. Müslim isə bu vətəndə qərib idi. Gecələmək üçün bir yer axtaran Müslim küçələrdə qərib tək gəzir, haraya gedəcəyini bilmirdi. O, bəni-büeylə məhəlləsində tək-tənha dolanırdı. Məhəllədə bütün qapılar bağlı idi və hər kəs öz əmin-amanlığı haqqında düşünürdü. Küçə qapısında dayanmış Tuəb adlı qadın oğlunun yolunu gözləyirdi. Bu qadın Müslimin tərəfdarı olan şiələrdən olsa da, onu tanımadı. Müslim ona yaxınlaşıb salam verdi və su istədi. Qadın su gətirdi. Müslim suyu içdi, qabı qaytardı. Qadın qabı evə qoyub, geri dönəndə onun hələ də qapıda dayandığını gördü. “Suyu içdin, indi dur get”, dedi. Müslim susdu. Qadın təkrar dedi: “Dedim ki, dur evinə get. Sənin burada dayanmağın mənim üçün yaxşı deyil.” Müslim cavab verdi: “Mənim bu şəhərdə nə evim, nə də bir kimsəm var.” Qadın onun kimliyini, haradan olduğunu soruşdu. Müslim özünü təqdim edib dedi: “Mən Müslim ibn Əqiləm. Əgər mənə yaxşılıq etsən, bəlkə də, bir gün əvəzini çıxdım.” Qadın

Müslimi tanıyıb, onu evə apardı və böyük ehtiram göstərdi.¹

Bu fədakar qadın Kufənin vəfasız və qorxaq kişilərinə şücaət dərsi verir. O, Hüseyin (ə) məktəbinə və yoluna öz borcunu qaytarır, imamın səfirinə ehtiram göstərməklə vəzifəsinə əməl edir. O, Müslimə heç nəyi əsirgəmir. Müsliminsə xəyalından bambaşqa şeylər ötüşür. Bir tərəfdən şəhər əhlinin vəfasızlığı, digər tərəfdən Hüseyinə (ə) yazılmış məktubun çatıb-çatmaması onu narahat edir. Axı o, imama yazmışdı ki, şərait münasibdir və özünü tezliklə Kufəyə çatdırırsın. Həm də Müslim öz şəhadətini labüd görür və sabahkı hadisələr haqqında düşünür.

Müslim süfrəyə əl uzatmır və gecəni dua, ibadətlə keçirir. Yalnız sübhə yaxın gözünə bir qədər yuxu gedir və Əmirəl-möminini (ə) yuxuda görür. Bu şəhadət və Əlinin (ə) qonağı olmaq yuxusudur.² Bu anlar Müslim üçün çox dəyərlidir. Bu gecə qədr gecəsi, son gecədir. O, indicə həbs olunacağını gözləyir.

---

¹ Şeyx Müfid, "İrşad", c. 2. s. 55.

² Şeyx Abbas Qummi, "Nəfsul-məhmum", s. 50.

Tuəbin oğlu isə anasının əksinə olaraq, İbn Ziyadın tərəfdarıdır. O, gecə evə gəlib, baş verən hadisələrdən heyrət-lənir. Nəhayət, anlayır ki, evlərinin qonağı Müslim ibn Əqildir. O sevinir ki, Müslimi şəhər valisinə təhvil verib, hədiyyə alacaq. Anasına bu barədə susacağına söz versə də, sübh tezdən Übeydullah ibn Ziyada xəbər çatdırır. Bu həmin gecə Kufədə və məsciddə baş verən hadisələrdən sonra baş tutdu. Həmin gecə Kufədə ciddi axtarışlar gedirdi. Şəhərə giriş-çixış tam nəzarət altına alınmışdı. Həbs olunanlar vardı. Übeydullah əmin idi ki, Müslimin ətrafında kimsə qalmamış, qiyam mərkəzi dağıdılmışdır. İbn Ziyadın göstərişi ilə hamı məscidə toplanır. Vali odlu-alovlu danışaraq camaatı qoxudur, həm də şirin vədlər verir. Onun danışığından qəzəb yağır. Ən çox Müslimə sığınacaq verənləri hədələyir və onun yerini bildirəcək şəxsə qiymətli hədiyyə vəd edir. Şəhərin asayişinə cavabdeh olan Həsin ibn Nəmirə göstəriş verir ki, şəhərdə ciddi şəkildə axtarış aparılsın və Müslimin həbsi üçün müvafiq tədbirlər görülsün. Sonra minbərdən düşüb, qəsrinə gedir. Səhəri gün ibn Ziyad ümumi görüşlər

keçirir. O, Məhəmməd ibn Əşəsi yanında oturdub, haqqında təriflər deyir. Tuəbin oğlu Məhəmməd ibn Əşəsin oğluna məlumat verir. O da bu xəbəri atasına çatdırır. İbn Ziyad əhvalatdan xəbər tutduqdan sonra Məhəmməd ibn Əşəsə Müslimin həbsi göstərişini verir.¹

Amma Müslimin həbs olunması o qədər də asan iş deyildi. Ona görə də İbn Ziyad Qeys qəbiləsindən 60-70 silahlı ayırıb, Məhəmməd ibn Əşəsin tabeçiliyinə verir və Müslimin həbs olunmasını əmr edir.

KUFƏ DAXİLİNDƏ KƏRBƏLA

Gəzir haqq elçisini

Ali-Süfyan qoşunu,

Zülmün keşikçiləri

Düyünləmiş qaşını.

Nur zülmətdən qaçaqda,

Batıl haqqın dalınca,

Dayanmazlar günəşin

Son işığın alınca.

Atların ayaq səsi İbn Ziyad silahlıların hücumundan xəbər verirdi. Hədəf Müslimin sığınacağı, məqsəd onun həbsi idi. Qanlı savaş

---

¹ İbn Əsir, "Kamil", c. 4, s. 32.

meydanlarında böyümüş Müslim mühasirə halqasını yarmaq üçün öz şücaətindən istifadə etdi. İbadətini başa vurub, zirehini geyindi. Silahını götürüb, hücumçulara həmlə etdi və onları evdən bayıra çıxardı.¹ Vəfalı qadının evini onu yandırmaq, daş-qalaq etmək istəyənlərdən qorumaq üçün Müslim bayırda döyüşməyə çalışırdı. O, İbn Ziyad məmurlarına dedi: “Bütün bu hay-küylər Əqil oğlunu öldürmək üçündürmü? Ey nəfs! Əlindən qurtuluş olmayan ölümə doğru get!”² Əlində qılınc, qəlbində böyük iradə və güc, damarlarında qeyrət, zərrəcə çəkinmədən Müslim onlara ikinci dəfə hücum etdi və onları pərakəndə saldı.

Müslim Hüseyin (ə) naibi və nümayən-dəsi idi. Onu “əslə bərabər nüsxə” adlandırmaq olardı. O, Kufədə Kərbəla yaratmaq əzmindəydi. Müslim əzəmətli Kərbəla dərəsi olan bir qəhrəmanlığı tarixə yazırdı. O, İbn Ziyadın bir bölük döyüşçüsü ilə üzbəüz dayanıb cəsərlə döyüşürdü. Öz qılıncı ilə hücumları dəf edir, düşməyə sarsıdıcı zərbələr

---

¹ “Biharül-ənvar”, 44, s. 352.

² “Nəfsul-məhmum”, 6, 51.

endirirdi. Bu bir aşura idi. Haqla batilin döyüşü Müslimin savaşımda təcəlla edirdi. Müslimin zərbələri qarşısında özünü aciz görən düşmən ətrafdakı evlərin damına dırmanıb, onun başına alov və daş yağdırırdı. Müslim hələ də döyüşür və qorxaq imansızların hücumlarına cavab verir-di.¹

Bu barədə nəql edirlər ki, Müslim düşmən əsgərlərini qaldırıb evlərin damına atır və rəcəz oxuyurdu:

**Bu ölümdür, çəkinmə istəyindən,
Ölüm camın çəkəsisən başına.
Ümidli o, yaradanın fərmanı
Yarıyası bəndələrin işinə.**

Kufə valisi Müslimin şücaətini etiraf etməsə də, onun verdiyi böyük itkilər bu şücaətin aşkar sübutudur. Müslim hələ də İbn Ziyad qoşunu ilə döyüşür və dodaqlarında zümzümə edirdi: “Hətta ölümü xoşagəlməz görsəm də, and içirəm ki, yalnız azad kişi kimi öləsiyəm. Qorxum ondandır ki, mənə yalan deyib, aldatmış olsunlar. Nəhayət, bu sərin su

---

¹ Şeyx Müfid, “İrşad”, c. 4, s. 56.

dəryanın qaynar suyuna qarışasıdır. Yaygınlığı bir kənara qoy, diqqət və əzmlə döyüş. Hər kəs bir gün pisləklə görüşəcəkdir.¹

Göndərilmiş qüvvələrə 500 nəfər əlavə olunsada, bu şücaətli qəhrəman hələ də təkbaşına döyüşür, qarşısına çıxanı qanına qəltan edirdi.² Məhəmməd ibn Əşəs Müslimi diri tutmaq istəyirdi. Döyüşlər bu məqsədlə uzadılsa da, onlar məqsədlərinə çata bilmədilər. Müslimin həbsinin yubanmasından narahat olan İbn Ziyad İbn Əşəsə xəbər göndərdi. İbn Əşəs onun cavabında dedi: “Ey əmir, yoxsa düşünürsən ki, bizi Kufə baqqallarından birinin ardınca göndərmisən?! Bizə Məhəmməd ibn Abdullahun qılınclarından biri ilə savaşa əmr olunub.” Bu cavabdan sonra İbn Ziyad İbn Əşəsin silahlılarının sayını daha da artırdı.³

İbn Ziyad sonda Müslimə aman verilməsini əmr etdi. O, bu yolla Müslimi ələ keçirmək istəyirdi. Amma Müslim ibn Əqil bu əqidəsiz və xain insanların vədinə inana bilməzdi. Ona

---

¹ Əbdül-Fərəc İsfəhani, “Məqatilət-talibin”, (tərcümə) s. 103.

² “Nəfsul-məhmum”, s. 51.

³ Müqərrəm, “Məqtəlul-Hüseyn”, s. 183.

görə də mübarizə davam edirdi. Nəhayət, Müslim çoxsaylı zərbələrdən sonra bir divara söykəndi və dedi: “Nə üçün məni daşlayırsınız? Axı kafirlərlə belə rəftar olunur! Mən isə Peyğəmbər (s) ailəsindənəm. Nə üçün ailəsinə münasibətdə Peyğəmbərin haqqına riayət etmirsiniz?”¹

Uzun və çətin döyüş, ağır yaralar Müslimi zəiflətmişdi. Onun qanlı çöhrəsi böyük bir cihaddan danışırdı. O, şəhadətə yetənədək döyüşmək əzmin-dəydi. Amma onu mühasirəyə alıb nizələrlə yaraladılar və yerə yıxdılar. Beləcə, Müslim əsir düşdü.² Bəzi mənbələrdə bildirilir ki, Müslim düşmənin qazdığı çalaya düşdü, sonra əsir götürüldü. Bəli, əsirləri azad etmək arzusunda olan Müslim özü əsir düşdü. Onu saraya apardılar və qəhrəmanlıq tarixinə yeni bir səhifə əlavə olundu.

---

¹ “Nəfsul-məhmum”, s. 52.

² Muqərrəm, “Məqtəlü-Hüseyn”, s. 186.

AZAD ƏSİR

Əzəmətli qəhrəman alçaq düşməyə əsir oldu və valinin iqamətgahına aparıldı. Ağır yaralar, şiddətli yorğunluq onu taqətdən salmışdı. O, şəhadətin labüdlüyünü hiss edir və bundan sevinc duyurdu.

**Bu gün şəhadəti dadasıyam mən,
Labüddür, amma ki, könüldə yox qəm.
Həqiqət yolunda, Quran yolunda
Şəhadətdən üstün nədir dünyada?!
Batil qarşısında bükülməz bu diz,
Bu qamət zalıma əyilməz hərgiz.
Səcdə qılmamışam vara-dövlətə,
Nə var qurban olsun bir həqiqətə.
Ağlamasın anam, bacım, əzizim,
Bu ölüm, inanın, fəxrimiz bizim.**

Qəfildən Müslimi ağlamaq tutur və o deyir: "İnna lillahi və inna iləyhi raciun." İbn Ziyadın qoşun başçıların-dan biri tənə ilə deyir: "Bu sayaq işlər dalınca gedən insan belə sonluqlara ağlamamalıdır." Müslim cavab verir: "And olsun Allaha, ölüm qorxusundan ağlamıram.

Məni ağladan ailəmin, Hüseyin sizə doğru hərəkətdə olmasıdır.”¹

Çoxsaylı atlılar Müslimi saraya gətirdilər. Susuzluq, güclü qanaxma onu haldan salmışdı. Divara söykənmiş Müslim su qabını götürüb su istəyir. Amma alçaq xislətlilərdən biri ona su verməkdən imtina edib, zəhərli sözlər deyir. Qarşısındakı insanın rəzil-liyindən heyrətə gələn Müslim ona nifrin edir.² Bu səhnəni müşahidə edən Əmmarə ibn Üqbə adlı biri öz qulamına göstəriş verir ki, Müslimə su versin. Müslim suyu dodaqlarına yaxın-laşdırarkən dodağının qanı suyun rəngini dəyişir və o, suyu içmir. Bu səhnə ikinci, üçüncü dəfə də təkrar olunur. Nəhayət, su içmək fikrindən daşınan Müslim deyir: “Həmd olsun Allaha! Bu su qismətim olsaydı, içərdim!”³

Bu azad əsir nizələrin işığı altında saxlanılırdı. O həm öz iftixarlı taleyi, həm də Kufəyə doğru hərəkət edən karvan haqqında düşünürdü. Bu karvanın rəhbəri Əba-Əbdilləh Hüseyin (ə) idi.

---

¹ “Nəfsul-məhmum”, s. 52.

² “Biharül-ənvar”, c. 44, s. 55.

³ “Nəfsul-məhmum”, s. 53.

Müslim ibn Ziyadın yanına gətirildiyi vaxt ona salam vermədiyindən vali və onun ətrafındakılar qəzəblənmişdilər. On-lar öz aralarında əsəbi-əsəbi pıçıl-daşırdılar.

Onlar Müslimi ölümlə hədələdilər. Hansı ki, Müslim bu ölümlə fəxr edirdi. Şübhəsiz ki, onu öldürəcəkdilər. Müslim vəsiyyət üçün orada olanlardan Ömər Sədi seçdi. O üç vəsiyyət etdi: “Zireh və qılıncımı satıb, Kufədəki borclarımı ödə; cəsədimi İbn Ziyaddan al və torpağa tapşır; Hüseyin ibn Əlini xəbərdar et ki, Kufəyə gəlməsin.”¹

Ömər Səd bu vəsiyyətləri gizli saxlayacağı haqqında Müslimə söz versə də, xəbislik və xəyanət vücuduna hopduğundan elə həmin məclisdə İbn Ziyadı Müslimin vəsiyyətindən xəbərdar etdi. İbn Ziyadla Müslim ibn Əqil arasında olan söhbətlərdən birində o, Müslimə dedi: “Ey Əqil oğlu, gəldin ki, xalqın birliyini aradan götürəsən. Xalqı nəzərdən keçirdin, bir qrup arasında təfriqə saldın, adamları birbirlərinin üzərinə qaldırdın.” Müslim cavab verdi: “Xeyr, heç vaxt belə etməmişəm. Əksinə, şəhər əhli gördü ki, atan yaxşılıarı öldürdü,

---

¹ Şeyx Müfid, “İrşad”, c. 2, s. 61.

qanlar axıtdı, İran və Rum padşahları kimi rəftar etdi. Biz onları ədalətə və Allah qanunlarına riayət edilməsinə çağırdıq.” İbn Ziyad daha da qızıışdı: “Bu işlərdən sənə nə?! Sən Mədinədə şərab içəndə biz yaxşı işlər görüb, Allahın kitabına əməl etmirdikmi?!” Müslim dedi: “Məgər mən şərab içirəm? Allah bilir ki, sən yalan deyirsən, bilmədiyin şeyləri danışırsan. Mən sən deyən adam deyiləm. Şərab içmək başqalarının qanını nahaqdan axıdanlara yaraşır. Onlar nahaq qan tökür, qəzəb və düşmənçilik əsasında adam öldürür, eyni zamanda bu çirkin işlərdən şadlanırlar, sanki yaxşı iş görmüşlər.” İbn Ziyad: “Bəlkə güman edirsən ki, hökumət işlərində sizin üçün də pay var? Müslim: “And olsun Allaha, bu güman yox, aşkar həqiqətdir.” İbn Ziyad: “Səni öldürməsəm, Allah məni öldürsün! Elə bir ölüm ki, hələ kimsə İslamda bu sayaq öldürül-məyib.” Müslim: “Bəli, sən müsəlmanlar arasında bidət yaratmağa və çirkinliyə daha layiqsən.”

Müslimin məntiqi və sarsıdıcı cavabları İbn Ziyadın ağlını başından çıxardı. O xain, həzrət Əli (ə), Hüseyin (ə), Əqilin ünvanına təhqirlər yağdırdı. Doğrudan da, zülmün ədalət

tərəfindən mühakiməsi heyranedicidir. Səbr kasası dolmuş Müslim dedi: “Ey Allahın düşməni, nə istəyirsənsə et.”¹ İbn Ziyad Müslim ibn Əqilin qətlinə göstəriş verdi.

Həqiqət düşmənlərinin yeganə silahı öldürməkdir. Əgər həqiqətpərəst və imanlı bir insan şəhadətə hazır olarsa, ölümdən qorxmazsa, həqiqətən də, düşməni tərksilah etmiş olur. Müslimin də arzusu ən zalım adamların əlində, Allah yolunda öldürülmək idi. Müslimin ibn Ziyada belə cavab verməsi təbii idi: “Ölümdən nə qorxu – bir halda ki, səndən də pisi məndən də yaxşısını öldürmüşdür.”

Belə bir müqəddəs taleyin, sonluğun arzusunda olan Müslim üçün ölüm hökmü bir müjdə idi. Şəhadətdən qabaqkı anlar ən gözəl ruhiyyə ilə müşayiət olunurdu. İştiaq görüşdən qabaqdır.

QIRMIZI ÖLÜM

Müslimin qətlə yetirilməsini Bəkr ibn Həmran Əhməriyə tapşırıdılar. Bu şəxs savaşı zamanı Müslimin qılıncı ilə yaralanmışdı. Ona

---

¹ Müqərrəm, “Məqtəlü-Hüseyn”, s. 189.

əmr olundu ki, Müslimi qəsrin damına qaldırıb boynunu vursun və bədənini yerə atsın. Müslimi imarətin damına qaldırdılar. O, dodaqlarında Allahı zikr edir, təkbir deyir, Allaha həmd oxuyur, Peyğəmbər və mələklərə salam göndərirdi: “Pərvər-digara, özün bizimlə bu hiyləgərlər arasında hökm et!”

Qəsrin ətrafında toplanmış böyük bir cəmiyyət bu hökmün icrasını gözləyirdi. Müslim əzəmətli dağ kimi əmin halda, böyük bir ürəklə xəyanət qəsrinin yüksək-liyində dayanmışdı. Onun nəzərləri minlərlə şəhidin keçib-getdiyi pak və qanlı yola dikilmişdi. Onlar öz canlarını Allah yolunda hədiyyə etmiş-dilər.

Şəhadət və merac məqamında Müslimin əzəməti heyranedici idi. Zalımlar qolları bağlı qəhrəman əsiri təhqiramiz şəkildə öldürmək üçün qəsrin damına qaldırsalar da, haqq yolda şərəfli ölüm yalnız bəsirətlilərin görə biləcəyi bir böyüklük idi. Müslimi üzü ayaqqabı bazarına oturdular. Qılınc zərbəsi ilə başını bədənindən ayırdılar. Bu azad və şücaətli

şəhidin bədənini damdan yerə atdılar. Bu səhnələrə şahid olan izdiham səs-küy qaldırdı.¹

ŞƏHADƏTDƏN QABAQ

Müslim şəhid oldu və əbədiyyətə qatıldı. Onun şəhadətindən sonrakı hadisələrə də nəzər salaq. Müslimin qatili öz işini başa çatdırıb aşağı düşdü və ibn Ziyadın yanına getdi. İbn Ziyad soruşdu: “Müslim qəsrin pillələri ilə qaldırılarkən nə edirdi, nə danışırdı?” Qatil dedi: “Allaha həmd oxudu, Ondan bağışlanmaq və bəxşiş istədi.”²

Böyük şəhid tənini qəsrin damından atdıqdan sonra göstəriş verdilər ki, başsız bədən dar ağacından asılsın. Müslimin şəhadətindən sonra Haninin ardınca getdilər. Hani qolları bağlı halda zindanda saxlanılırdı. Onu izdihamın içinə gətirdilər. Hani öz tərəfdarlarını köməyə çağırırdı. Amma onun səsinə səs verən olmadı. O güc vurub əllərini açdı və ətrafdakılardan birinin silahını almaq istədi. Amma məmurlar onu tutub, yenidən əllərini bağladılar. Sonra iki zərbə ilə Haninin

---

¹ Şeyx Müfid, “İrşad”, c. 2, s. 64.

² “Nəfsul-məhmum”, s. 54.

başı bədənindən ayrıldı. Hani cəlladın qılıncı altında deyirdi: “Qayıdış Allaha doğrudur. Pərvərdigara məni öz rəhmət və razılığına doğru apar!”¹ Bu rəzil insanlar Haninin də bədənini kəndirlə bağlayıb, küçə boyu sürüdülər. Bu xəbər Haninin qəbiləsinə çatdı. Qəbilənin süvariləri hücum edib, İbn Ziyadın dəstəsi ilə döyüşdən sonra Hani və Müslimin cəsədlərini aldılar. Hər iki şəhidə qüsl verib, onlar üçün namaz qıldılar. Müslimin bədəni başsız olsa da, hər ikisi torpağa tapşırıldı.²

Həmin gün bir neçə başqa mücahid də həbs olundu və şəhadətə yetirildi. Onların da bədənləri həmin iki qəhrəmanla yanaşı dəfn olundu. Zilhiccənin 9-cu günü Kufədə kiçik bir Kərbəla quruldu və bu hadisə tarixdə əbədi imzasını qoydu.

**Söylə, xoş səs varmı eşqin səsindən?
Bu səs fələklərlə uçuşda həmdəm.
Xirqə bağlayanlar ötüşdü rahat.
Bizim əhvalımız hələ ki bərbad.**

---

¹ Müqərrəm, “Məqtəlü-l-Hüseyn”, s. 190.

² Müqərrəm, “Məqtəlü-l-Hüseyn”, s. 190.

Bu şəhadətlərdən sonra böhranlı vəziyyətə düşmüş Kufəyə doğru imam Hüseyin (ə) karvanı hərəkət edirdi. Məkkə ilə Kufə arasındakı dayanacaqlardan birində imam Hüseyin (ə) öz vəfalı elçisinin şəhadət xəbərini eşitdi. Müslim ibn Əqil, Hani ibn Ürvə, Əbdüllah Yəqtərin şəhadəti imamı çox narahat etdi və o buyurdu: “İnna lillahi və inna iləyhi raciun.” Gözləri yaşla dolmuş imam (ə) bu insanlar üçün Allahdan rəhmət dilədi: “Pərvərdigara, bizim üçün və bizim ardıcılarımız üçün uca mənzillər qərar ver. Bizi öz mərhəmət qərargahında topla. Sən hər şeyə qadirsən!”

Sonra bu üç şəxsin şəhadətini və Kufədəki vəziyyəti açıqlayan naməni çıxardı, öz yoldaşları üçün oxudu və dedi: “İstənilən biriniz gedə bilər və bizim tərəfdən kimsənin boynunda əhd yoxdur.”¹

Bu insanların şəhadətindən sonra imamın buyurduqları onların ucalığını, məsuliyyətini və vəfadarlığını göstərirdi. İmam (ə) Müslim haqında buyurdu: “Allah Müslimə rəhmət etsin. O Allahın razılığına və mərhəmətinə

---

¹ Şeyx Müfid, “İrşad”, c. 2, s. 75.

doğru tələsdi, öz vəzifəsini yerinə yetirdi. Bizim çiynimizdəki yük isə hələ qalır.”

Sonra Müslimin şəhadət xəbəri karvandakı qadınlara da çatdırıldı. İmam (ə) Müslimin kiçik qızını yanına çağırdı. Nəvazişlə onun başını sığalladı. Qız atasının şəhadətini hiss edirdi. İmam buyurdu: “Mən sənin atanın yerindəyəm.” Qız ağladı, qadınlar da ona qoşuldular. İmamın da gözləri yaşla doldu. Kufə və Kufədəki şəhidlərdən xəbərdar olan yolçular imamın Kufəyə getməsini istəmirdilər. İmam (ə) onların istəklərinə cavab olaraq buyurdu: “Onlardan sonra bu həyatda bir xeyir yoxdur.” İmam öz sözləri ilə getmək qərarında olduğunu bildirmək istəyirdi.¹

---

¹ “Nəfsul-məhmum”, s.91.

MÜSLİM İBN ƏQİLİN ÖVLADLARI

Əvvəldə qeyd etmişdik ki, Müslimin övladlarından bir neçəsi Aşura hadisəsində iştirak edib, şəhadətə yetişdilər. Onun bu əsirlər karvanında olan digər iki kiçik oğlu Übeydullah ibn Ziyadın göstərişi ilə zindana salındı. Onları zindanda çox incidirdilər. Bir il zindanda qaldıqdan sonra zindanın Əhli-beyt (ə) aşiqi olan bir işçisi onları xəlvəti şəkildə qaçırdı.

Müslimin övladları bir qoca qadına pənah gətirdilər. Qadının İbn Ziyad tərəfdarı olan kürəkəni həmin vaxt İbn Ziyaddan hədiyyə almaq üçün qaçmış uşaqları axtarırdı. Gecələmək üçün qadının evinə gələn şəxs evdə iki uşaq olduğunu gördü. Uşaqların kimliyini bildikdən sonra amansızcasına onların qollarını bağlayıb, qulamı və öz oğlu ilə birlikdə Fərat çayı kənarına gətirdi. Kişinin niyyətini anlayan qulam və oğlan Fərata atılıb, bu cinayətdə iştirakdan qaça bildilər. İki məsum körpə daş ürəkli kişinin əlində qaldı. Uşaqlar dörd rükət namaz qılıb, Allahla razıniyaz etdilər və dedilər: “Pərvərdigara, özün onunla bizim aramızda hökm çıxar.” Cəllad

xislətli kişi hər iki uşağın boynunu vurub, bədənlərini Fərata atdı və kəsili başları götürüb, İbn Ziyadın görüşünə getdi. Bəli, dünya və var-dövlət hərisliyi insanların gözünü bağladıqda onlar bir dirhəm üçün istənilən vəhşi rəftara yol verirlər.

Allahın, mələklərin, pakların salamu olsun Müslim ibn Əqilin uca ruhuna! O, vəfa və comərdlik şərtlərini yerinə yetirdi, canını öz sevgili rəhbəri Seyyidüş-şühədaya (ə) fəda etdi. Salam olsun bu yolu davam etdirən bütün insanlara. Bu yol həqiqət və azadlıq yoludur!

Mündəricat

NƏ ÜÇÜN MÜSLİM?	3
MÜSLİM İBN ƏQİL KİMDİR?	4
HƏZRƏT ƏLİNİN (Ə) ŞƏHADƏTİNDƏN SONRA	6
ŞƏHİD TƏRBİYƏ EDƏN AİLƏ	9

KƏRBƏLA İNQİLABININ SƏFİRİ.....	11
MÜSLİM KÜFƏDƏ.....	16
GİZLƏNMƏ ZƏRURƏTİ.....	22
DÜŞMƏNİN İNQİLABI TƏŞKİLATA NÜFUZU	
.....	25
İNQİLAB TƏHLÜKƏDƏ	28
VAXTINDAN ƏVVƏL PARTLAYIŞ.....	30
MÜSLİMİN MƏZLUMANƏ QƏRİBLİYİ	36
KUFƏ DAXİLİNDƏ KƏRBƏLA	39
AZAD ƏSİR.....	44
QIRMIZI ÖLÜM.....	48
ŞƏHADƏTDƏN QABAQ.....	50
MÜSLİM İBN ƏQİLİN ÖVLADLARI.....	54